

ЖИВІ

Зрозуміти українську літературу

Олександр Михед | Павло Михед

ЖИВІ

Зрозуміти українську літературу

Львів | Видавництво Старого Лева | 2024

УДК 821.161.2-4
М 69

Олександр Михед, Павло Михед

М 69 ЖИВІ. Зрозуміти українську літературу [Текст] / Олександр Михед, Павло Михед. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2024. — 384 с.

ISBN 978-966-448-303-9

Микола Гоголь, Василь Стефаник, Олена Теліга, Іван Багряний, Михайло Коцюбинський, Микола Хвильовий — класики, про яких, здається, ми знаємо все. Однак, що буде, якщо читати їхні твори, як уперше? Пропускати їхнє життя через власні досвіди та постійно запитувати: які були стосунки з батьками? Чи свідомо вони обрали українську мову? Якими підлітками були? Чи формувала їх популярна масова література? З якими проблемами стикалися, коли їм було двадцять? Який непростий життєвий вибір стояв перед ними тридцятилітніми, коли на українську землю приходив черговий терор? Чи є призабуті й маловідомі шедеври поза звичним каноном, які так актуальні зараз?

Олександр і Павло Михеди, син і батько, письменник і літературознавець, запрошують у мандрівку двома століттями української літератури — від розповідей про життя класиків до розмови про покоління українців, на чию долю щоразу випадають жажливі випробування.

УДК 821.161.2-4

© Олександр Михед,
Павло Михед 2024
© Андріана Чуніс,
художнє оформлення, 2024
© Видавництво Старого Лева,
українське видання, 2024

ISBN 978-966-448-303-9

Усі права застережено

INTRO

Мій метод — говорити про мертвих письменників і письменниць як про живих. Вони серед нас, тут і тепер.

Хто їхні батьки? Якими були стосунки всередині родини? І чи, бува, рання втрата батька не закладає матрицю всього життя? Як у Григора Тютюнника.

Чи обирали вони мову? Чи був це свідомий вибір у дорослому віці, як в Олени Теліги.

Якими підлітками вони були? Що любили читати? І чи популярна масова література формувала їх? Як це було з Ольгою Кобиланською.

З якими проблемами стикалися, коли їм було двадцять? Який непростий життєвий вибір стояв перед ними, тридцятилітніми? Як це було з Іваном Багряним.

Якими були дебютні твори і чи можна в них розгледіти обриси їхньої майбутньої творчості? І якщо в пам'яті вони зафіксовані як прозаїки, то чи не писали вони віршів? Як це було з Миколою Хвильовим.

Чи є призабуті й маловідомі шедеври поза звичним каноном? Як у випадку неймовірних ранніх оповідань Валер'яна Підмогильного.

Ким вони були насправді? Де вони справжні? У листуванні з дружиною чи коханкою? У любові чи коханні? Врешті — чи у своїй творчості вони справжні? Як у випадку Михайла Коцюбинського.

І чи були вони знайомі та які стосунки були в них між собою? Трансформуючи формулу Володимира Єрмоленка про «далеких близьких», це наші «близькі близькі».

Тому історії життя героїв і героїнь цієї книжки написані в теперішньому часі. Вони живі.

*

І про єдиного нашого сучасника я прагну говорити з дистанцією, оптикою відстороненості, притаманною подіям минулої епохи. Як це буває у творах самого Тараса Прохаська.

*

Метод цієї книжки — читати, здавалося б, знайомі тексти впригол. Розширювати уявлення про корпус відомої спадщини (включно з книгами для дітей).

Розбираючись у внутрішніх механізмах кожного твору, але при цьому невинно вишукуючи — чи вибудовується цілісний набір прийомів, якими користується той або інший автор чи авторка. І найважливіше — щоразу пошук відповіді на запитання: «Про що це?».

Про що майже шість десятків оповідань Василя Стефаника? Чи є особлива різниця між новелами, написаними до і після більше як десятирічної паузи? Чи всі ці тексти — частина одного зболеного світу?

Ця книжка про перечитування біографій, щоденників, листів, літературознавчих праць із емоцією подивування, відкриття, захоплення.

І постійними спробами зрозуміти час і обставини, в яких опинялися герої та героїні.

*

Я прагнув занурення у світи письменників і письменниць, чиї твори найчастіше називають з-поміж улюблених. Те, що зазвичай рекомендують почитати з української класики, якщо шукаєш варіантного.

І таке перепрочитання текстів і біографій — винагороджує.
Бо ж врешті не «Місто» Валер'яна Підмогильного, а його новели.
Не «Valse melancholique» Ольги Кобилянської, а її «Земля».
Не «Климко» Григора Тютюнника, а його «Обмарило».
Не вірші Олени Теліги, а окремі рядки її поезій.

*

Я писав ці історії так, ніби в них сконденсовано можливі окремі книжки про кожного з персонажів. Щоб ці історії можна було розпакувати, розархівувати*.

*

Ця книжка з'явилася завдяки пропозиції Марка Лівіна й Андрія Баштового з *The Village Україна* створити подкаст.

Плануючи сезон подкасту «Станція 451» про класичну українську літературу, я збагнув, що для мене вона нерозривно пов'язана з історією моєї родини та розповідями моїх батьків, професійних літературознавців і викладачів, які все життя присвятили вивченню літератури.

* У цій книжці трапляються згадки контекстів російської літератури. Вони зведені до мінімуму, та вони є. Як каже батько в одній із розмов: «Такий був час. Переклад художнього твору російською розглядався як безперечний успіх. Російська література була над іншими». Імперія поглинала і розчиняла голоси письменників та письменниць. І віднаходження свого голосу — теж один із сюжетів цієї книжки.

Мені шалено пощастило — у нас із батьками склався діалог. Чимала частина наших повсякденних побутових розмов — про літературу. З мамою — про світову, з батьком — здебільшого про українську.

І я розумів, що хочу вирушити в цю мандрівку з досвідченим провідником, який зі мною всім цим і так ділився. Мій батько — Павло Михед — літературознавець, професор, головний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Все життя присвятив вивченню творчості Миколи Гоголя.

Але в цій мандрівці мені меншою мірою праглося його літературознавчо-наукового голосу, а більше — батьківського. Голосу людини, народженої 1949 року, і в якому вчувається прожитий досвід другої половини XX століття. Чоловіка феноменальної пам'яті, який пам'ятає рахунки хокейних і футбольних матчів 50-літньої давності, який годинами може розповідати про віяння радянської моди та цитувати вірші, який був на живому виступі Григора Тютюнника, яскраво пам'ятає, яким був день проголошення Незалежності, і знає з власного досвіду, що таке бути безпартійним у радянський час. Той, хто береже пам'ять нашої родини, його рідного села Новики Чернігівської області і мого рідного міста Ніжина.

Тому найчастіше я питав його саме про це, а не про літературознавчі спостереження (хоч їх тут однаково чимало).

І, здається, вже зовсім не випадково найчастіше у своїх розповідях він згадує «У пошуках утраченого часу» Марселя Пруста. І захвату гідне те, як працювала його пам'ять — дивовижна машина відтворення деталей і спогадування.

*

Ця мандрівка тривала майже рік і подарувала відчуття абсолютного щастя, коли ми всією родиною працювали разом. Згадували. Обговорювали. Редагували. Сперечалися. Ділилися враженнями від

прочитаного й почутого. Не погоджувалися одне з одним. І врешті діалог, який не зупинявся все моє життя, став ще інтенсивнішим і цікавішим.

А ті родинні історії, які ми почули від слухачів і слухачок у відповідь на наші розповіді, тільки підтверджували важливість такої розмови між поколіннями.

*

Дякую героям та героїням цієї книжки. Тим, хто зберіг пам'ять про них.

Поколінням українських письменників і письменниць, завдяки яким усе.

Поколінням літературознавців і літературознавиць, у діалозі з працями яких збудовано цю книжку і яких рясно цитую на сторінках цієї книжки.

Командам *The Village Україна* та «Видавництва Старого Лева», а також художниці Андріані Чуніс та науковій редакторці Ярині Цимбал.

Моєму провіднику, партнерові, батьку Павлу Володимировичу, чий голос формує цю книжку. Моїй мамі Тетяні Василівні, яка час від часу з'являється в історіях, описаних на цих сторінках. Моїй родині, яка була поруч.

*

Ця книжка — спроба через занурення в тексти і життя живих рухатися до присвоєння, засвоєння, всотування літератури.

Це відповідь собі на запитання «Хто я такий?» і якими були діяння моїх предків із переказів про історію батькового села.

Це моя чергова спроба пояснити: чому українська література — це так важливо.

Ця книжка про українську літературу. Про живих. І про батька.

